

До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.02 в Дніпропетровському
державному університеті
внутрішніх справ

49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

ВІДГУК

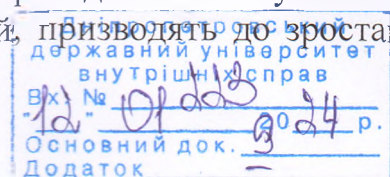
офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Сидоренко Наталії Сергіївни, на дисертацію Барановської Тетяни Василівни на тему: «Запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Вивчення поданих Т.В. Барановською матеріалів дисертації та реферату, а також ознайомлення з її публікаціями за обраною темою дає підстави стверджувати, що авторкою проведено достатній науковий аналіз теми актуальної в теоретичному та практичному плані, виділено новизну опрацьованих питань, сформульовано висновки й пропозиції, що виносяться на захист.

Можна констатувати, що дисертантка досягнула поставлених перед собою цілей, роботу виконала на належному науковому рівні. Такий загальний попередній висновок підтверджується за основними параметрами, що висувуються до докторських дисертацій означеної наукової спеціальності.

Актуальність теми дослідження. Актуальність роботи відповідає спеціальності наукового пошуку. Україна перебуває на шляху розбудови демократичної держави та формування правових засад громадянського суспільства. Правова система будь-якої держави закріплює життєво важливі для всього суспільства вимоги, у тому числі, щодо протидії економічній злочинності. Не забуваємо, що особливої актуальності темі надає визвольна війна від російських агресорів, в ході якої правоохоронні органи України протидіють як внутрішнім, так й зовнішнім посяганням на економічну систему.

На початку своєї роботи Т.В. Барановська стверджує: «Економічна безпека держави є одним із ключових векторів забезпечення національної безпеки. Стабільність економічної системи держави, її стійкість і здатність адаптуватися до зміни сукупності внутрішніх та зовнішніх, суб'єктивних та об'єктивних, суспільних і природних детермінант визначають можливості протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам. Значення економічної системи для забезпечення функціонування та сталого розвитку суспільства вимагає дієвої системи кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням проти економічних відносин, що визначаються широким спектром та масштабом наслідків, в першу чергу, економічних, які в подальшому зумовлюють порушення рівності та справедливості в суспільстві, знижують рівень довіри до державних інституцій, призводять до зростання

соціальної нерівності та напруженості, створюють загрози правам та інтересам людей».

Необхідність переосмислення ролі кримінального законодавства у запобіганні та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи визначається динамічним характером економічних відносин, докорінною трансформацією економічної системи, зумовленою глобалізаційними процесами та цифровізацією суспільних відносин, відсутністю комплексних досліджень, які б враховували системний характер економічних відносин у їх взаємозв'язку та взаємообумовленості. Значення захищеності економічної системи від кримінальних посягань набуває нової актуальності в умовах протистояння нашої держави збройній агресії РФ, оскільки наявність достатнього обсягу економічних ресурсів та їх раціональне використання, як ніколи є життєво необхідним.

За офіційним статистичними даними Офісу Генерального прокурора в період з 2016 р. по 2019 р. щороку реєструвалося в середньому близько 100 тис. кримінальних правопорушень проти економічної системи України. Порівняно з 2019 р. у 2020 р. кількість зареєстрованих правопорушень зменшилось на 55%. Вже з 2020 по 2023 рр. щороку в середньому реєструється близько 40 тис. кримінальних правопорушень.

В цілому, можна з упевненістю сказати, що порушені авторкою у дисертаційному дослідженні проблеми та запропоновані шляхи їх вирішення також підтверджують актуальність обраної теми наукового пошуку.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні, обумовлюється передусім тим, що завдання дослідження, методологія і методика роботи, її науковий інструментарій виглядають обґрунтованими з точки зору вимог до наукового дослідження такого рівня.

Аналіз структури дисертаційного дослідження показує, що остання логічно пов'язана з визначеними метою, задачами, об'єктом і предметом дослідження і передбачає висвітлення тих питань, які безпосередньо стосуються обраної автором теми. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг дисертації – 539 сторінок, основний зміст викладено на 421 сторінці. Список використаних джерел нараховує 724 найменування і розміщений на 87 сторінках.

У Першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження запобіганню та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи», що складається з трьох підрозділів, в яких представлено методологічні та організаційні положення дослідження, обґрунтовано різновекторність та специфіку публікаційної активності та визначено змістовні властивості кримінальних правопорушень проти економічної системи.

Обґрунтовано, що економічна система різних рівнів є мінливою до сукупності внутрішніх та зовнішніх, суб'єктивних та об'єктивних, суспільних та природних детермінант.

Розділ Другий «Теоретико-історичні положення розвитку системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» присвячений дослідженню історико-правових аспектів протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в Україні та світі.

Доведено, що в різні історичні часи і в різних країнах методи боротьби з фальшивомонетництвом були різними: від м'яких і поодиноких в Середньовічній Англії та Франції до суворих, включаючи смертну кару у її найжорстокіших формах, у Німеччині; на основі аналізу історичних джерел наведено факти використання фальшивомонетництва та підробок документів, як способу вчинення економічних диверсій проти інших держав, що стало причиною ряду гучних міжнародних скандалів.

У Розділі 3 «Кримінальне законодавство України щодо запобігання та протидії правопорушенням проти економічної системи» розкрито еволюцію вітчизняного кримінального законодавства щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи.

Встановлено, що з ускладненням і розвитком господарської діяльності спостерігається розширення видів кримінальних правопорушень та, відповідно, спектру заходів примусу, що застосовуються до винної особи з одночасною гуманізацією кримінального законодавства щодо порушень проти економічної системи. За результатами історико-правового аналізу кримінальних кодексів України (1921 р., 1927 р., 1960 р., 2001 р.) було встановлено еволюцію пеналізації та депеналізації, криміналізації та декриміналізації окремих видів кримінальних правопорушень проти економічної системи держави.

Розділ 4 «Організаційно-правовий механізм запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» розкриває особливості трансформації кримінального законодавства щодо протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи в контексті сучасних економічних, політичних та геополітичних умов.

Економічна система є динамічною та мінливою до сукупності факторів як суб'єктного, так і об'єктного характерів. Сучасна економічна система України, країн Європи, країн світу, загалом, та глобальна економічна система характеризується особливими властивостями, що обумовлені сукупністю політичних, інформаційно-технологічних, природних та інших факторів. Усе це визначає її роль як у формуванні безпекових детермінант розвитку суспільних відносин, так і в можливості скоєння протиправної діяльності, що порушує її нормативний порядок функціонування. Зміни в економічній системі завжди визначають можливості та мотиви протиправної діяльності у сфері економічних відносин, на що має бути реакція з боку держави, зокрема, в частині запобігання та протидії видам злочинів, які пов'язані із нерегульованими положеннями трансформації економічної системи.

Розділ 5 «Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи» присвячено формуванню міжнародно-правового механізму протидії кримінальним

правопорушенням проти економічної системи.

Напрями міжнародного співробітництва не є сталими та мають постійно розвиватися і вдосконалюватися залежно від розвитку економічної системи, трансформації правового механізму та політичної доцільності. Окрім того, співробітництво буде залежати від видів злочинів та їх наслідків для кожної окремої держави, міжнародного об'єднання чи регіону. Відповідно, зазначене вимагає з'ясування специфіки сучасних форм міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії злочинам проти економічної системи та ідентифікації пріоритетних напрямів, в яких задіяна та приймає активну участь правоохоронна система України.

Як позитивну рису слід відзначити ту обставину, що висновки після кожного із розділів роботи сформульовані авторкою досить чітко та відображають головні положення дослідження.

Загалом можна зробити висновок, що структура дисертації Т.В. Барановської повністю відповідає логіці наукового пошуку та дозволила авторці послідовно зупинитися на основних проблемних питаннях предмета дослідження.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертації положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, перспективними для наукового дослідження.

Про перспективність і доцільність, а також своєчасність звернення наукового пошуку Т.В. Барановської до проблеми запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, свідчить те, що дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка» за темами: «Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів» (номер державної реєстрації 0120U103443); «Використання цифрових технологій в системі запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом для запобігання фінансуванню тероризму» (номер державної реєстрації 0122U200730). У межах тем автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою міжнародно-правового механізму протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи та формуванням нового підходу до реформування кримінального законодавства України в контексті європейської інтеграції.

Про обґрунтованість отриманих даних і сформульованих висновків свідчить аналіз теоретичної основи дисертації, її інформаційного та емпіричного підґрунтя. При написанні роботи авторка опрацювала достатній масив наукової літератури: наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі теорії права, кримінального права, криминології, філософії та ін.

Інформаційну основу дослідження становлять наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем кримінальних правопорушень проти економічної системи, економіки, правоохоронної діяльності та міжнародного співробітництва; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи

(нормативні документи України та країн Центральної та східної Європи, що складають кримінальне законодавство); офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Національної поліції, Міністерства фінансів України; матеріали міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; довідкові та інформаційні видання міжнародних організацій.

Зібраний теоретичний та емпіричний матеріал аналізується з використанням різноманітних методів наукового пошуку. Належна методологія дослідження є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків і результатів, викладених у рецензованій роботі.

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації, полягає у створенні цілісної концепції державної політики у сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Основні положення наукової новизни полягають у такому:

вперше:

– введено в науковий обіг поняття «кримінальні правопорушення проти економічної системи», запропоновано його зміст (протиправні умисні, корисливі діяння, що порушують діючий економічний порядок у державі та за її межами з метою незаконного збагачення та/або протиправного використання економічних інструментів (відносин, механізмів) для інших неекономічних цілей (політичних, терористичних, воєнних та інших) особою чи групою осіб) та ідентифіковано кримінально-правові властивості: а) є дестабілізуючим фактором розвитку економічної системи держави та міжнародних економічних відносин; б) проявляється в протиправному застосуванні економічних відносин, інструментів та механізмів злочинного діяння; в) може мати як економічну мету – незаконне збагачення, так і не економічну мету, проте, в той же час, виступати негативним чинником розвитку економічної системи; г) можуть учинятися шляхом як порушення законної діяльності, так і шляхом незаконної діяльності;

- обґрунтовано необхідність криміналізації таких видів діянь проти економічної системи як: фінансування збройних конфліктів; порушення міжнародних та національних економічних санкцій; майнінг (виробництво), обмін, купівля та продаж криптовалюти; корупція в приватному секторі. Встановлено, що зазначені види протиправної діяльності становлять особливу загрозу економічній системі, що пов'язано з сукупністю геополітичних, інформаційно-комп'ютерних, політичних детермінант;

- встановлено, що особа, яка вчиняє кримінальні правопорушення проти економічної системи, як окремий тип злочинця характеризується високим освітнім та інтелектуальним рівнем, відносно високим рівнем матеріального становища, добрими комунікативними та організаційними здібностями, стриманістю у взаєминах з оточенням, емоційною стійкістю у поєднанні з невпинним бажанням до збагачення, корисливим ставленням до займаної посади, можливостей, пов'язаних з професійною діяльністю.

- розроблено комплексний механізм формування та реалізації державної стратегії розширення можливостей міжнародної співпраці щодо запобігання

та протидії кримінальним правопорушенням проти держави, політичного режиму та влади, основними положеннями якої мають стати: виявлення джерел фінансування незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади; виявлення фінансових потоків, що пов'язані із фінансуванням незаконної діяльності проти держави (зокрема збройних конфліктів), політичної системи та влади (порушення міжнародних економічних і соціальних санкцій); розшук осіб і їх фінансових активів, що підозрюються в державній зраді, воєнних злочинах і колабораційній діяльності; проектна діяльність, що пов'язана із формуванням та реалізацією проектів для підвищення ефективності правоохоронної функції України. Для забезпечення реалізації мети Стратегії запропоновано: створення спільних слідчих груп із протидії фінансуванню незаконної діяльності проти держави, політичного режиму та влади, що мають забезпечити виявлення фінансових потоків, джерел фінансування, розшук фінансових активів правопорушників;

- розроблено механізм міжнародного співробітництва України з EUROPOL щодо запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, зокрема: 1) створення єдиної інформаційно-комунікаційної системи правоохоронних органів України щодо міжнародної співпраці з EUROPOL через офіцерів зв'язку; 2) розширення кола офіцерів зв'язку в EUROPOL через направлення їх не лише від Національної поліції, але й інших правоохоронних органів та органів державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; 3) створення кадрового резерву офіцерів зв'язку в розрізі кожного правоохоронного органу; 4) запровадження системи підготовки та перепідготовки офіцерів зв'язку EUROPOL.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що полягають у розробці механізмів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи є конкретним внеском, як до кримінологічної науки та кримінального права, так і до практики, адже сприяють удосконаленню кримінального законодавства та правових і організаційних положень діяльності правоохоронних органів.

Основні теоретичні та методологічні положення дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами законодавчої та виконавчої влади, правоохоронними органами та закладами вищої освіти, зокрема: Комітетом Верховної Ради України з питань антикорупційної політики (Довідка № 1605/2023-1 від 16.05.2023); Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету (Довідка № 395д9/10-2023/125227 від 10.06.2023); УСР в Житомирській області ДСР НП України (Довідка № 277/105/06/2023 від 14.06.2023); Територіальним управлінням БЕБ у м. Києві (Акт від 29.06.2023); Головним слідчим управлінням Національної поліції України (Акт № 27522/24/4/3-2023вс від 24.07.2023); Державним університетом “Житомирська політехніка” (Довідка № 44-21.00/237 від 28.02.2023).

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у тридцяти чотирьох наукових працях, із

них: одна монографія; шість наукових праць, опубліковані в зарубіжних виданнях, що включені до наукометричних баз даних; сімнадцять статей у наукових фахових виданнях України; десять тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Наукові публікації дисертанта свідчать про його послідовну роботу над розв'язанням поставленого наукового завдання на протязі 2019-2023 років. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційної роботи. Також слід зазначити, що результати дисертаційного дослідження достатньо апробовані.

Оформлення дисертації. Дисертація Т.В. Барановської оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю.

Після ознайомлення із матеріалами дисертаційного дослідження, а також рефератом дисертації слід зазначити, що реферат дисертації повністю відображає зміст основних положень дисертації.

У цілому позитивна оцінка проведеного дисертаційного дослідження не виключає можливість та необхідність *зазначити про певні зауваження, що можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації*.

1. Загальне позитивне враження від рецензованої праці дещо знижують характеристика стану наукової розробленості теми – авторка відзначила різних вчених різних часів, тоді як хотілося б побачити конкретний внесок науковців, які досліджували питання запобігання економічній злочинності безпосередньо у вступі роботи, а не тільки у змісті. У дисертації відсутній перелік умовних скорочень, що є допустимим, проте у тексті роботи окремі загальноприйняті скорочення вживаються по-різному; іноді зустрічаються помилки у іменах та по-батькові окремих вчених та ін.

2. Більш чіткого формулювання потребує твердження авторки, винесене у елементи наукової новизни, у якому зазначається, що дисертанткою «удосконалено ... діяльність правоохоронних органів України у сфері запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи (Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки, Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України) через: впровадження Єдиного Національного інформаційно-комунікаційного порталу правоохоронних органів; впровадження системи кадрового розвитку правоохоронної системи України через запровадження кадрових резервів; розвиток кадрового потенціалу правоохоронних органів через впровадження концепції «Освіти впродовж життя»; розширення діяльності правоохоронних органів в частині співпраці з іншими правоохоронними органами щодо створення спільних слідчих груп; розширення діяльності БЕБ у контексті запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти економічної системи, що стосуються корупції в корпоративному секторі; розширення просвітницької діяльності; формування єдиного підходу до кіберзахисту та забезпечення інформаційної безпеки». В той же час, зі змісту дисертації

важко чітко зрозуміти, у чому ж полягає згадане вище удосконалення, що ж саме нового привнесено авторкою у згадане вище питання, яким чином у дисертації можна удосконалити саме діяльність правоохоронних органів України.

3. Послідовність та системність здійснюваного дисертанткою дослідження практики запобігання кримінальним правопорушенням проти економічної системи в закордонних країнах дозволило дослідити основні етапи та особливості протидії та боротьби з кримінальними правопорушеннями проти економічної системи та встановити відсутність єдиного підходу до структури правоохоронної системи в країнах Європейського Союзу.

Разом із тим, таке дослідження не забезпечене здійсненням наукового пошуку на засадах юридичної компаративістики з відповідним групування законодавства країн за критерієм їх належності до тієї чи іншої правової системи.

Дійсно, у даному контексті очевидною є перспектива переймання прогресивного зарубіжного досвіду, при цьому, врахувавши українські традиції державотворення. Проте, тільки окремі країни згадуються здобувачкою? Чому обрані лише вони? Такий підхід демонструє скоріше безсистемність у тих їх частинах, які стосується означеної проблеми.

4. У підрозділі 4.2 «Розширення складів кримінальних правопорушень проти економічної системи» визначені напрями розширення кримінальної відповідальності за окремими видами діяльності.

Авторка наводить цікаву низку висловлювань науковців, подекуди називає слушні пропозиції, але не завжди відстоює свою позицію та вступає у наукову дискусію з фахівцями. На мою думку, саме у цій частині можна було б використати існуючу інформаційну базу, яку як зазначено в роботі, становлять наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем кримінальних правопорушень проти економічної системи, економіки, правоохоронної діяльності та міжнародного співробітництва; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи (нормативні документи України та країн Центральної та східної Європи, що складають кримінальне законодавство); офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Національної поліції, Міністерства фінансів України; матеріали міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; довідкові та інформаційні видання міжнародних організацій.

Які конкретно статистичні дані використовувались і для чого? Чи були вивчені архівні кримінальні справи чи матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень? В інформаційній базі дослідження не наведено дані про опитування різних фахівців.

В цілому зроблені зауваження слід розглядати як запрошення дисертантки до подальших наукових досліджень та дискусій і вони не є свідченням неповноти або хибності результатів дисертації.

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження **Барановської Тетяни Василівни на тему: «Запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти економічної системи»**, є завершеним монографічним дослідженням, яке виконане на належному рівні і відповідає вимогам, що пред'являються по подібного роду робіт. За актуальністю обраної теми, рівнем проведеного дослідження, ступенем обґрунтованості наукових положень, сформульованих висновків і рекомендацій, достовірністю і новизною, повнотою викладу в опублікованих працях, представлена робота відповідає вимогам, що пред'являються до докторських дисертацій відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Про порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», основним вимогам до дисертацій та іншим керівним документам Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, а **Барановська Тетяна Василівна** заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**Професор кафедри
управління та адміністрування
ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Наталія СИДОРЕНКО

Підпис Н.С. Сидоренко засвідчую:

**Перший проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Заслужений діяч науки і техніки України**

Олександр ЮНІН